

muzicale, coregrafice și teatrale, precum și ansamblul obiceiurilor, practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoștințelor și abilităților, spațiilor culturale asociate acestora. Conținuturile manualelor exprimă fragmentar fundamentele identitare, valorile morale și estetice ale popoarelor și contribuie puțin la dezvoltarea gândirii, sensibilității și imaginației creatoare a elevilor.

Bibliografie

1. Ann, Low-Ber, *Consiliul Europei și Istoria în Școală*, Strasbourg, 1997.
2. Dragnev, Demir, Cocârlă, Pavel, Gonța, Gheorghe, Dragnev, Emil, *Istoria universală și a românilor*, Manual pentru cl. a VI-a, Știința, Ch., 2001.
3. Mustață, Sergiu, *Cum să elaborăm și analizăm manualele școlare*, Cartdidact, Chișinău, 2006.
4. Mustață, Sergiu, (coordonatorul volumului) *Predarea istoriei*, Îndrumar metodic pentru profesori, Pontos, Chișinău, 2010.
5. Petrovski, Nina, *Istoria*, Ghidul profesorului, clasa a VI-a, Știința, Ch., 2001.
6. Popovici, Corneliu, Popovici, Angela, *Istorie*, Manual pentru cl. a V-a, Lumina, Chișinău, 2005.

FORMAREA PRICEPERILOR ȘI DEPRINDERILOR DE LUCRU CU HARTA GEOGRAFICĂ

Lucia ȚÎCU, lector superior

Summary

The contemporary school has meant to prepare pupils endowed with knowledge, capacity, abilities and attitudes which will allow to integrate with success in society, to deal with or unknown situation everyday life. Emphasis is placed on developing certain skills. In order to be formed some of them to students be certain format some skills and abilities, especially working with geographic map.

For abilities and skills training it is necessary to make many exercises and systematic observations and repeated both geography

lessons and in the field. The best important understanding and skill is reading and using different types of maps. Students should know to read and interpret geographic map, this is a desideratum of contemporary school.

Școala contemporană are menirea de a pregăti elevi înzestrați cu cunoștințe, capacități, abilități și atitudini, ceea ce le va permite să se integreze cu succes în societate, să facă față problemelor sau situațiilor necunoscute din viața de zi cu zi. Se pune accentul pe formarea anumitor competențe. E necesar să elevii să obțină priceperi și deprinderi, în mod special, de lucru cu harta geografică. În acest scop sunt utile exercițiile și observațiile sistematice și repetate atât la lecții, cât și pe teren.

Odată cu însușirea cunoștințelor, elevii își formează astfel de priceperi precum: orientarea în natură cu ajutorul busolei; citirea și folosirea hărții topografice și descrierea pe baza ei a teritoriului respectiv; interpretarea și folosirea justă a datelor statistice, etc. [7, p. 45].

Cea mai importantă deprindere este citirea și folosirea diferitelor tipuri de hărți.

Procesul predării-învățării geografiei se bazează cel mai mult pe hărțile geografice școlare. În formarea deprinderii de lucru cu harta geografică, distingem patru etape.

1. Cunoașterea și însușirea procedurilor de citire a hărții. Acest procedeu are loc pe baza semnelor convenționale de pe harta fizică, economică, politică, precum și cu ajutorul cunoștințelor pe care elevii le-au acumulat referitor la obiecte, fenomene cuprinse în hărți. A citi harta înseamnă a ști să citești semnele convenționale, a te orienta pe hartă cu ajutorul rețelei cartografice, a determina latitudinea, longitudinea, direcțiile, dimensiunile și poziția obiectelor geografice [4, p. 70]. Pentru aceasta se fac exerciții. De exemplu: elevul localizează pe hartă localități, forme de relief, apoi stabilește

poziția geografică a lor.

2. Formarea deprinderii de stabilire a corelațiilor spațiale.

Acest proces este format din două acțiuni:

- a) *indicarea pe hartă a obiectelor și fenomenelor geografice;*
- b) *determinarea raporturilor spațiale dintre obiecte și fenomene geografice.*

La geografia continentelor și oceanelor elevii localizează vulcanii Kenia și Kilimanjaro în următorul mod: „*Vulcanii Kenia și Kilimanjaro se găsesc în zona de rift care începe din Asia de Sud-vest și continuă prin Marea Roșie, până în Estul Africii*” [1, p. 76].

Stabilirea relațiilor spațiale se face pe baza analizei poziției geografice în raport cu coordonatele geografice, punctele cardinale, elementele fizico-geografice și economico-geografice.

3. Formarea deprinderilor de a întocmi caracterizări geografice după hartă. După ce cunosc semnele convenționale și au acumulat un bagaj de cunoștințe, elevii încep să-și formeze deprinderea în descrierea obiectelor geografice: descrierea unui râu, țări etc. Când descrierea unei țări are loc după un plan-model (poziție geografică, condiții naturale, populație, ramuri economice), în acest caz nu este o simplă descriere, ci o caracterizare geografică. Deci, caracterizarea geografică este o expunere logică, după un anumit sistem [4, p. 70].

4. Formarea deprinderii de a folosi harta ca izvor de cunoștințe. Când știu să opereze cu semnele convenționale și au formate priceperi și deprinderi în caracterizarea obiectelor și fenomenelor geografice, elevii ajung să analizeze harta în mod independent. Prin desfășurarea unei astfel de analize se pot examina condițiile naturale și economia unei țări (după harta respectivă) și se scoate în relief specificul condițiilor naturale și a economiei. Pentru formarea deprinderii în folosirea hărții, ca izvor de cunoștințe se poate folosi procedeul „Călătoriile imaginare pe hartă”. În acest scop li se dă elevilor un plan după care descriu în mod independent

itinerariul stabilit [4, p. 70].

La formarea deprinderilor se referă și procedeele de activitate intelectuală – analiza, sinteza, abstractizarea, generalizarea, comparația, imaginația etc.

Una dintre cele mai importante deprinderi este cea de a citi harta și de a lucra cu ea. Aceasta include priceperea de a determina pe hartă direcțiile, distanțele, coordonatele, dimensiunile, forma obiectelor geografice, de a se folosi de legendă și de a realiza caracterizarea unui teritoriu. Unele abilități se referă la topologie (orientarea pe teren cu busola, dar și fără ea), meteorologie (a efectua observări asupra timpului și de a se folosi de aparatele meteorologice), geologie (de a determina după model rocile și mineralele), pedologie, hidrologie (priceperea de a determina debitul apei în râu), priceperi economice (în lucrul cu materialul statistic) [5].

Este unanim acceptată ideea că, citirea unei hărți se face în mai multe etape desfășurate într-o succesiune logică: observarea hărții, analiza ei detaliată, elaborarea de judecăți, formularea concluziilor finale.

În timpul analizei hărții geografice, cunoștințele elevului devin mai ordonate, mai sigure și se completează cu altele noi. Repetând aceleași operații în analiza unei hărți, elevul își dezvoltă anumite priceperi, care, printr-o repetitivitate și îmbogățire continuă, se dezvoltă și se transformă în deprinderi.

Cea mai elementară metodă de citire a unei hărți este „citirea vizuală”, întrucât elevul citește de pe hartă ceea ce vede. Cu ajutorul titlului, al legendei, al semnelor convenționale sau al scării de proporție, elevul are posibilitatea să evalueze anumite fenomene și mărimi geografice, să stabilească poziția lor geografică, raporturile lor spațiale, ce se nasc între fenomenele geografice analizate. Cu ajutorul informațiilor citite de pe hartă elevul este în stare să descrie și să transforme în informații verbale sau scrise (fenomenele)

geografice aflate în studiu.

Explicăm în cele ce urmează aceste aspecte.

De exemplu, la întrebarea: „*Prin ce se caracterizează munții Atlas?*”, elevul, la prima citire a hărții fizice a Africii din atlas, poate elabora următorul răspuns: „*Munții Atlas sunt situați în Nord-Vestul Africii, în subregiunea Atlas. Ei se întind pe direcția Sud-Vest-Nord-Est, de la țărmul Oceanului Atlantic până la țărmul Mării Mediterane, pe o lungime de cca 2.000 m. Prezintă două culmi paralele, o culme nordică mai înaltă, formată din Atlasul Înalt (4.165 m) – munții Rift – Atlasul Tellian și o culme sudică, ce cuprinde Antiatlantul și Atlasul Saharian. Între cele două lanțuri muntoase se găsesc podișul Kabiliei. Spre nord munții Atlas se termină cu o îngustă câmpie litorală, iar spre sud culmile lor mărginesc deșertul Sahara*”[1, p. 76].

La început, când elevii încă nu sunt familiarizați cu citirea hărții, vor trebui sprijiniți cu întrebări ajutătoare, până când reușesc să elaboreze un răspuns corect și complet la întrebarea formulată de profesor. În exemplul citat mai sus, astfel de întrebări ajutătoare vor fi de genul: „*Unde sunt situați munții Atlas? Din câte culmi sunt formați? Ce înălțimi maxime au?*” etc. Însă, atunci când elevul are deja o anumită experiență în citirea hărții și se descurcă independent în interpretarea unor fenomene geografice, folosindu-se de elementele înscrise pe hartă (scara de proporție, semne convenționale, legenda, scara înălțimilor și a adâncimilor etc.), atunci putem aprecia că el și-a format priceperea de a interpreta o hartă. Elevul nu mai are nevoie de sprijinul profesorului numai în eventualitatea unor răspunsuri incomplete. În astfel de cazuri el poate fi ajutat de către profesor cu sugestii ca de exemplu: „*Analizează lungimea lanțului muntos în funcție de scara hărții*” sau „*Ce putem constata despre aspectul munților Atlas analizând curbele de nivel?*” etc.[1, p. 76].

În situația în care elevul nu mai are nevoie de nici un ajutor din

exterior, când el formulează răspunsuri sigure și clare, atunci putem aprecia că priceperea de a citi harta a ajuns la un nivel superior, s-a transformat în deprindere. Pe baza deprinderilor formate elevul efectuează citirea (interpretarea) logică a hărții, poate emite judecăți, relații și concluzii care la o primă vedere nu apar ilustrate pe hartă. Dar până când elevul ajunge la acest nivel, el trebuie să parcurgă mai multe etape, dintre care două sunt esențiale.

Prima etapă constă în cunoașterea de către elev a acelor noțiuni și legi geografice cu ajutorul cărora el să poată rezolva problema dată de profesor [5, p. 36].

A doua etapă impune ca elevul să aibă o bună experiență prealabilă în citirea vizuală a hărții, astfel ca, analiza culorilor, semnelor și simbolurilor de pe hartă să se desfășoare de o așa manieră, încât să nu distragă atenția acestuia de la esența răspunsului concret, ci dimpotrivă, să-l ajute și să-l mobilizeze în vederea rezolvării problemei expuse. Capacitatea elevului de interpretare logică a hărții, se dezvoltă – în mod asemănător cu interpretarea vizuală – tot pe baza perfecționării unor priceperi și deprinderi de muncă individuală [5, p. 37].

Iată de exemplu, o modalitate de interpretare logică a unei hărți geografice la clasa a VI-a:

întrebarea „*Explicați principalele caracteristici ale rețelei hidrografice africane*”?

Etapele principale de rezolvare a situației propuse.

1. Etapa I – Ce înțelegem prin debit și care sunt factorii care influențează debitul unui fluviu?

2. Etapa II – Urmărirea principalelor fluvii africane (Nil, Congo, Niger, Zambezi) și caracterizarea zonelor climatice pe care le străbat. Pentru această etapă se va aplica citirea vizuală a hărților cu clima Africii din manual și atlas, pentru a scoate în evidență repartizarea precipitațiilor pe bazine hidrografice. Exemplu: „*Fluviul Congo străbate regiunile cu ploi ecuatoriale din Africa Centrală,*

având prin urmare un debit bogat și constant pe tot parcursul anului”[1, p. 76].

3. Etapa III – Cercetarea celorlalți factori care influențează volumul de apă al fluviilor. Elevul va urmări cursul celor patru fluvii pe harta fizică a Africii din atlas și va trage un șir de concluzii. Exemplu: *„Pe lângă elementul climatic, volumul de apă al fluviului Congo este vizibil influențat și de configurația reliefului: fluviul curge pe fundul unei întinse depresiuni, colectând toate apele din acest uriaș bazin hidrografic”*[1. p. 76].

4. Etapa IV – Închegarea răspunsului final pe baza informațiilor culese și sintetizate în etapele anterioare.

Exemplul analizat ilustrează în mod convingător, cum asociază elevul citirea vizuală cu alte cunoștințe dobândite anterior, în vederea interpretării logice a hărții și a formulării ca atare a unui răspuns corect la problema elaborată de profesor. Astfel, problema pusă în discuție fiind prea amplă, necesită împărțirea ei pe mai multe etape. Este normal ca la început, ordinea parcurgerii acestor etape să fie stabilită de profesor, după care elevii câștigă experiență, se recomandă ca și ei să-și aducă contribuția nu numai la căutarea unor răspunsuri, ci chiar la elaborarea etapelor de lucru, dând dovadă că posedă anumite priceperi.

Atunci când, atât etapele de lucru, cât și răspunsurile la întrebările ajutoare sunt stabilite de către elevi în mod independent, înseamnă că s-a ajuns la un nivel de pregătire superior: elevii posedă deprinderi de lucru cu harta și manualul.

Interpretarea logică a hărții este un proces complex, reclamă un volum mai mare de cunoștințe, diverse operații ale gândirii, solicitând elevilor un efort intelectual sporit în comparație cu interpretarea vizuală a hărții, deși nici aceasta din urmă nu este un act mecanic, negândit. Pe când scopul interpretării vizuale a unei hărți rămâne culegerea de informații geografice, metoda interpretării logice se aplică de regulă la rezolvarea unor probleme mai complexe,

la explicarea cauzalității și interdependenței unor fenomene și procese geografice. Din acest punct de vedere, interpretarea logică a hărții poate fi considerată ca o metodă de interpretare deductivă.

Atât interpretarea vizuală, cât și cea logică își găsesc o aplicabilitate practică în clasă prin organizarea unor călătorii imaginare pe hartă. Se recomandă ca traseul călătoriei să fie în așa fel ales, încât să surprindă elemente cât mai variate la geografia fizică și umană: relief, climă, vegetație, soluri, resurse naturale, populație, ramuri industriale etc.

Așadar, lucrul cu harta geografică este o problemă actuală în instituțiile de învățământ preuniversitar. Formarea priceperilor și deprinderilor de lucru cu acest mijloc didactic reprezintă un obiectiv al profesorului de geografie. Elevii trebuie să poată să citească și să interpreteze harta geografică, acest fapt constituind un deziderat al școlii contemporane.

Bibliografie

1. *Atlas. Geografia continentelor și oceanelor*, Clasele 6-7, Pontos, Chișinău, 2004.
2. *Curriculumul pentru învățământul gimnazial la Geografie*, Știința, Chișinău, 2010.
3. *Curriculumul pentru clasele a X-a – a XII-a*, Știința, Chișinău, 2010.
4. Drumea, Petru, Drumea, Silvia, *Didactica geografiei*, USM, Chișinău, 2010.
5. Dulamă, E., *Cum îi învățăm pe alții să învețe*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2009.
6. *Geografie. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta liceală*, Cartier, Chișinău, 2010.
7. Sochircă, V., Volontir, N., *Standarde educaționale la Geografie*. Univers Pedagogic, Chișinău, 2008.